

som svensktalande uppskatta hur väl texten flyter. Språkligt anser jag mig inte kunna uttala mig om ordvalet (utom möjligen i fråga om begreppet ”dyd”, se ovan), men jag har inte hittat någon översättning att invända mot på det innehållsliga planet. Det är därför med stor glädje som jag varmt rekommenderar boken för alla skandinavisktalande läsare som har intresse för antik grekisk – och därigenom västerländsk – litteratur och kulturhistoria.

Karin Blomqvist är professor i grekiska vid Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
E-post: karin.blomqvist@klass.lu.se

Krastev, Ivan & Holmes, Stephen, 2019. *Ljuset som försvann: En vidräkning med imitationens epok*. Göteborg: Daidalos.

Anmälan av Christer Jönsson

Berlinmurens fall 1989 markerade en vändpunkt i världshistorien. Det blev upptakten till Sovjetunionens sammanbrott och Tysklands enande. Tiden efter murens fall präglades av optimism och höga framtidförväntningar. Bland statsvetare kom diskussionen inom komparativ politik att kretsa kring Francis Fukuyamas tes om ”historiens slut” (*end of history*) och den liberala demokratins slutliga triumf, medan teorin om sambandet mellan demokrati och fred (*democratic peace*) kom att betraktas som näst intill en naturlag inom IR.

När 30-årsminnet av denna omvälvande tid uppmärksammades under 2019, blev kontrasterna mellan dåtidens spirande optimism och nutidens djupa pessimism, gränsande till alarmism, ett återkommande tema. Ett genomgripande skifte i stämningssläge och tidsanda har skett under en tidsrymd på tre decennier – blott en blinkning i ett längre historiskt perspektiv. Många har ställt sig frågan: Vad var det vi förbisåg eller inte lyckades förutse då, när framtiden tedde sig så ljus?

Flera utvecklingslinjer av betydelse för dagens politik varken kunde eller ville vi ta i betraktande 1989. Nationalismens återkomst som dominerande politisk kraft var inte förväntad. Inte heller kunde vi förutse 2000-talets accelererande migrationsströmmar. Vi hade ännu inte insett digitaliseringens olikartade konsekvenser. Klimatfrågan hade ännu inte hamnat högt på dagordningen eller betraktats som ett existentiellt hot. Efter det kalla krigets slut förväntade vi oss en renässans – och inte som idag en djup kris – för det multilaterala samarbetet i FN, EU och andra internationella organ. Ja, listan på oförutsedda skeenden och tendenser kan göras lång.

I betraktelserna över vad som kan förklara den dramatiska omsvängningen i det politiska stämningssläget sedan 1989 har boken av Krastev och Holmes ofta återopats och citerats. Ivan Krastev, bördig från Bulgarien och verksam i Wien, har blivit något av journalisternas gunstling och framstår som en av få statsvetare med nästintill rockstjärne-status i dagens värld. Sedan *Ljuset som försvann* publicerades 2019 har han redan hunnit utkomma med en bok om de politiska följderna av Covid-19 som omedelbart fått stor uppmärksamhet i medierna.

Krastev och Holmes driver tesen att liberalismen har blivit ett offer för sin egen seger i det kalla kriget. I stället för ”historiens slut” markerar årtalet 1989 inledningen på vad de kallar ”imitationens epok”. Den huvudsakliga sprickan i det geopolitiska firmamentet har sedan dess kommit att löpa mellan imiterade och imitatörer. *Imitation* är således deras nyckelbegrepp, och vart de än vänder sig i världen ser de inslag av imitation. De citerar samhällsteoretikern Gabriel Tarde, som i slutet av 1800-talet rent av hävdade att ”samhället är imitation” (s. 17).

Tre fall av imitation studeras i detalj. Utvecklingen i Central- och Östeuropa efter 1989 karakteriseras som ”imitation som påbud”; i Putins Ryssland handlar det om ”imitation som hämnd”; och USA under

Trump beskrivs som "imitation som hot". Uppgången för ett internationellt självsäkert Kina markerar enligt författarna slutet på imitationens epok. Kina slog tidigt in på en väg där man lånade från väst utan att förlora sina "kinesiska särdrag" och utan att låta sig omvändas. Man kan i Kinas fall tala om "imitation som appropriering".

I Central- och Östeuropa ersattes den kommunistiska ortodoxin med en liberal västlig ortodoxi. Förödmjukelsen att mödosamt sträva efter att i bästa fall bli en sämre kopia av ett bättre original har bidragit till framväxten av – och folkligt stöd för – nationella populistiska partier. Man kunde uppleva att nationella traditioner riskerade att dö kvävningssvår i lånade och illasittande västliga kläder. En åldrande befolkning i kombination med låga födelsetal och en aldrig sinande ström av emigranter till Väst orsakade demografisk panik. Framväxten av auktoritär chauvinism och xenofobi i Central- och Östeuropa bottnar enligt Krastev och Holmes i en djup ovilja mot det upplevda imitationspåbudet efter 1989.

I Rysslands "imitationsdemokrati" blev politiken en ständig kamp mellan demokratisk form och odemokratiskt innehåll. I stället för att ge aktiva medborgare möjlighet att påverka maktutövandet har de riggade valen under Putins tid vid makten tjänat till att förstärka Kremles makt över väsentligen passiva medborgare. Annekeringen av Krim 2014, som beskrivs som ett försök att ge ny legitimitet åt ett system som var på väg att förlora sin trovärdighet, förflyttade imitationspolitiken till den internationella arenan. Syftet blev nu att misskreditera den västdominerade internationella ordningen genom att avslöja dess skenhelighet. "De ryska ledarna bemöter västs klagomål om aggressiva utlandsinterventioner med påståendet att de bara gör mot väst vad väst gång på gång gjort mot dem" (s. 176). USA:s (välgrundade) beskyllningar om rysk inblandning i 2016 års presidentval kan avfärdas med att USA minsann ofta har blandat sig i utländska val. Putin vill kort sagt demaskera

imitationens epok och få den att framstå som det västerländska hyckleriets epok.

När imitations-etiketten klistras på Trumps USA handlar det om att den imiterade föraktar sina imitatörer. Trump förkastar den gängse myten om USA:s exceptionalism, och hans "imitationsångest" gäller rädslan att mönsterlandet USA ska verka som en magnet för icke-vita invandrare från andra sidan gränsen. "Om hans anhängare i näringslivet är rädda för upphovsintrång och teknikstöld, är hans hänryckta massor rädda för kulturellt intrång och identitetsstöld" (s. 230). På liknande sätt som i Central- och Östeuropa avspeglar självbilden hos Trumps anhängare en provinsial motvilja mot den kosmopolitiska värld som man bjudits in till men inte riktigt släpps in i. Krastev och Holmes avslutar avsnittet om USA med en förmodan om att den liberala imitationens epok må vara slut, men att den illiberala imitationens epok kanske bara har börjat.

Boken är lättläst och uppslagsrik. Den innehåller många tänkbara iakttagelser och fyndiga formuleringar. Representerar den även god statsvetenskap? Man kan resa en del frågetecken. Först kan man konstatera att Krastev och Holmes inte presenterar imitation i dess olika former som en möjlig förklaring till den liberala demokratins kris, som kan prövas mot andra förklaringar. De formulerar inte en hypotes utan driver en tes. Det bör framhållas att författarna är fullt medvetna om tesens "ensidighet, ofullständighet och empiriska bristfällighet" och explicit framhåller: "Vårt syfte är inte att uttömmande och slutgiltigt redogöra för den nuvarande antiliberalismens orsaker och verkningar, utan att framhäva och illustrera en enskild aspekt som ännu inte fått den uppmärksamhet den förtjänar" (s. 25).

Allt tänkbart material som stöder författarnas tes redovisas utförligt, medan alternativa förklaringar inte kommer till tals. Man kan till exempel jämföra med Steven Levitskys och Daniel Ziblatts likaledes uppmärksammade studie *How Democracies Die*

(2019), vars teoriram bygger på en systematisk komparativ studie av demokratiska bakslag i tid och rum och ger en mera mångfacetterad bild av den liberala demokratins kris. De visar till exempel på betydelsen av demokratins normativa "skyddsräcken" (*guardrails*) som ömsesidig tolerans och återhållsamhet i utövandet av institutionellt given makt.

Krastev och Holmes för inte heller någon explicit metoddiskussion. Det material de använder för att belägga sin tes är av skiftande karaktär. Påfallande ofta handlar det om olika kulturyttringar som film, litteratur och teater. Talande nog är själva titeln på deras bok lånad från Rudyard Kiplings debutroman *The Light that Failed*. Författarnas metod kan betraktas som en outtalad och outvecklad form av hermeneutik. De tillåter sig ofta ett tämligen generöst tolkningsutrymme.

Avsnittet om Central- och Östeuropa framstår som det starkaste och bäst underbyggda. Här ger bulgaren Ivan Krastevs egenupplevelser extra tyngd åt framställningen. I fallet Ryssland kunde författarna varit tydligare med att imitation var ett påfallande inslag även under det kalla kriget. Som jag själv och andra påvisat medförde Sovjetunionens strävan efter supermaktstatus att man på olika sätt försökte imitera USA:s beteende på den internationella arenan.¹ Avsnittet om Trumps USA utgör den mest långsökta och minst övertygande applikationen av imitations-perspektivet.

Bokens svenska översättning av Henrik Gundenäs är på det hela taget utmärkt. Jag har dock störts av det flitiga bruket av ordet "ressentiment". Det handlar uppenbart om engelskans *resentment*, som kan översättas med vanligare svenska ord som "harm" eller "förbittring". På liknande sätt tyder bruket av verbet "regrediera" på en strävan att ligga tätt på originalets *regress* snarare än att få flyt i den svenska framställningen.

Sammanfattningsvis är *Ljuset som försvann* en tankeväckande, utmanande och

oroande bok. Det är inte svårt att förstå att den fått ett sådant starkt medialt genomslag. Som statsvetare kan man ibland beklaga att det är de djärva förenklingarna snarare än de rigoröst prövande undersökningarna som får mest uppmärksamhet. Vissa amerikanska tv-program, som beskriver handlingar som kan medföra fara, förses med varningstexten *Don't try this at home* – försök inte göra efter detta. På liknande sätt har Krastev och Holmes levererat en studie som många statsvetare har anledning att förhålla sig till och citera – men kanske inte imitera

REFERENSER

- Franck, Thomas M. & Weisband, Edward, 1972. *Word Politics: Verbal Strategy Among the Superpowers*. New York: Oxford University Press.
- Jönsson, Christer, 1984. *Superpower: Comparing American and Soviet Foreign Policy*. London: Frances Pinter.
- Levitsky, Steven & Ziblatt, Daniel, 2019. *How Democracies Die*. New York: Broadway Books.

Christer Jönsson är professor emeritus i statsvetenskap, Lunds universitet.
E-post: christer.jonsson@svet.lu.se

Tralau, Johan, 2018. *Havets väldiga ryggar. Offret och de flytande bildernas gåta*. Tallinn: Ellerströms förlag.

Anmälan av Anne-Marie Leander Touati

Stort innehåll behandlas gärna i tjock volym men kan förmedlas bättre i mindre format, särskilt om det riktar sig till andra nyfikna än de redan i sak kunniga. Johan Tralaus *Havets väldiga ryggar* är en sådan bok, vacker till utseende, innehåll och form, i litet format men med hög ambition. Den undersöker

1 Jönsson 1984. Jfr t ex Franck & Weisband 1972.